

TRAGOM CARRARINIH BILJEŽAKA O MARULIĆU

Arsen Duplančić

1.

Nastanak ovog teksta potakao je članak Mirka Tomasovića u kojem on pre-pričava napis Franje Carrare o Marku Maruliću, objavljen u »Danici ilirskoj« 1846, i pritom ističe neke probleme koji iz njega proizlaze.¹ Idući tragom Tomasovićevo­g članka pregledao sam Carrarin arhiv u splitskom Arheološkom muzeju i pokušao naći odgovor na postavljena pitanja.²

Carrarina ostavština dospjela je u Arheološki muzej zahvaljujući don Frani Buliću koji ju je otkupio 1898. Taj zanimljivi ali još uvijek nedovoljno sređeni arhiv sadrži mnoge podatke ne samo za arheologiju nego i za kulturnu povijest Dalmacije.³ U poziciji »Biografije« nalazi se građa o Maruliću, a nju čine tri pjesnikova životopisa, Carrarine bilješke o njemu, prijepis priče o Maruliću iz Costantinijeve knjige »Lettere critiche« i jedan list ispisan nepoznatim rukopisom.

2.

Ali prije nego što kažemo nešto više o tome podsjetit ćemo se na višestruke veze između Arheološkog muzeja i Marulića, jer se one ne ogledaju samo kroz Carrarinu ostavštinu. To se u prvom redu odnosi na pjesnikova djela koja, zajedno

¹ M. Tomasović, Marulić u »Danici ilirskoj«, Colloquia Maruliana II, Split 1993, str. 49-52.

² Ovaj tekst Tomasović je najavio u svojoj kronici »Marulićev ljetopis (V)«, Mogućnosti 11-12, Split 1993, str. 145.

³ N. Anzulović, Postanak i razvoj biblioteke Arheološkog muzeja u Splitu, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku 78, Split 1985, str. 154-155. Ista, Arhivska građa u biblioteci Arheološkog muzeja u Splitu, Građa i prilozi za povijest Dalmacije XI, Split 1990, str. 220.

s arhivskom građom, čuva biblioteka Muzeja. U odjelu starih knjiga do 1850. nalazi se jedanaest Marulovih knjiga. To su:

a) Institucija - Venecija 1506, Venecija 1563, Antwerpen 1584, Venecija 1597, Dillingen 1602.

b) Evandelistar - Venecija 1516, Basel 1519, Köln 1556.

c) O poniznosti i slavi Kristovoj - Venecija 1519, Venecija 1596.

d) O pohvalama Herkula - Venecija 1549.⁴

Ovome treba pribrojiti »Instituciju« objavljenih u Baselu 1555. u knjizi »Exempla virtutum et vitiorum, atque etiam aliarum rerum maxime memorabilium, futura lectori supra modum magnus thesaurus, historicos conscripta, per authores qui in hac scriptorum classe, iudicio, doctrina et fide apud Graecos et Latinos praestantissimi habentur« za koju se nije znalo da postoji u našim knjižnicama.⁵ U njoj je više autora među kojima i Marulićev uzor Valerije Maksim, ali i plagijator Sabellico, koji je uvelike preuzimao od Marulića.⁶

Isto tako treba dodati »Pedeset priča« objavljenih u kelnskom izdanju »Evandelistara« iz 1556.⁷ i »Carmen de doctrina« tiskanu na kraju odnosno na početku »Institucije« iz 1506. i 1584. Od knjiga objelodanjenih poslije Marulićeve smrti, a sadrže njegova veća djela, Muzej posjeduje »De regno Dalmatiae et Croatiae« (Amsterdam 1666) Ivana Lucića s Marulićevim prijevodom Ljetopisa popa Dukljanina i raspravom o sv. Jeronimu. Muzej ima i Schwandtnerovo izdanje Lucićeva djela u trećem svesku »Scriptores rerum Hungaricarum« (Beč 1748). U ovaj niz spadaju također Lucićeve »Inscriptiones Dalmaticae« (Venecija 1673) gdje je on djelomično objavio Marulićev tekst o solinskim natpisima.⁸ Konačno, u Muzeju se čuva knjiga Andrije Vitaljića »Istumačenje pisnih Davidovih« (Venecija 1703) s njegovim prijevodom Marulićeve »Carmen de doctrina«.⁹

⁴ Nabraja ih i N. Anzulović, Postanak ..., n. dj. (3), str. 165. Među duplim knjigama Muzej ima mletačko izdanje »Institucije« iz 1563.

⁵ Djelo je prema primjerku u British Museumu u Londonu registrirao već Badalić, ali tako da se čini da je njegov autor isključivo Marulić. J. Badalić, Bibliografija Marulićevih djela i radova o životu i djelima Marulićevim, Zbornik Marka Marulića, Zagreb 1950, str. 322. M. Tomasović, n. dj. (2), str. 116.

⁶ C. Béné, Sabellico, Marulićev »čitatelj«, Colloquia Maruliana II, Split 1993, str. 53-63. O ovom izdanju vidi članak D. Novakovića u ovom svesku.

⁷ U popisu izdanja »Parabola« Badalić je ovo ispustio iako je popisao »Evandelistar« u kojem se nalazi. (J. Badalić, n. dj. (5), str. 325.) Isto se dogodilo u katalogu izložbe Marulovih djela iz 1992. Marko Marulić - Tiskana djela (1506-1992), Split 1992, str. 23, 25. Nasuprot tome istakao ga je D. Berić, Iz književne prošlosti Dalmacije, Split 1956, str. 14.

⁸ Postoje dva izdanja ovog djela iz 1673, a razlikuju se u rasporedu teksta i natpisa na prvih 16 stranica.

⁹ Na str. 540 te knjige, ispred Marulićeve pjesme, slika je Krista na križu s papom i pastirom koji na glavi ima lorovov vijenac. U traganju za pjesnikovim portretom 1925. izneseno je mišljenje da pastir prikazuje Marulića, što je opovrgnuto u članku: Marko Marulić i Andrija Vitaljić, Novo doba, Split 18. II. 1925, god. VIII, br. 41, str. 3. Slika iz Vitaljićeve knjige objavljena je u C. Béné, Sudbina jedne pjesme, Zagreb-Split 1994, nepag., II. 1. 2.

Podaci o načinu nabave Marulićevih knjiga nalaze se u inventaru biblioteke koji je vođen do 1911. Iz njega se vidi da je sedam knjiga kupljeno u razdoblju od 1889. do 1907. i da je »O poniznosti« iz 1596. darovala splitska Općina 1900.¹⁰ Triju knjiga nema u inventaru: »O poniznosti« iz 1519, »Institucije« iz 1597. i »Evangelistara« iz 1519. koji je, prema Bulićevoj bilješci na početku knjige, darovao don Vinko Premuda 1924. Međutim, u inventaru je jedna knjiga (br. 1268) koje više nema u Muzeju, a to je kelnsko izdanje »Institucije« iz 1530. Ono se navodi i u tiskanom popisu muzejske biblioteke iz 1898.¹¹ Čini se da je nestalo već davno jer nije izloženo na velikoj izložbi posvećenoj Maruliću 1950.¹²

Marulićeve knjige u Muzeju imaju veoma skromne uveze, a »Evangelistar« iz 1519, koji je nepotpun, uopće ga nema. Svojim uvezom ističe se samo njemačko izdanje »Institucije« iz 1602.¹³ i bazelski zbornik 1555. On ima drvene korice presvučene kožom, ukrašene slijepim tiskom i dvije metalne kopče. U sredini prednje korice je alegorija pravde ispod koje je natpis: *Iusticie quisquis picturam lumine cern.* Niže je utisnuta godina 1568. pa je time ovaj uvez točno datiran. Uokolo je traka s malim medaljonima u kojima su portreti, a zatim šira traka s dopojasnim likovima alegorijâ iznad kojih je po jedan grb. Svaki lik ima svoj natpis koji jasno određuje njegovo značenje: *Fides, Iusticia, Charitas, Spes.* Vanjski rub tvori šira traka s biljnim ukrasom. Stražnja korica ima iste trake, ali se razlikuje po središnjoj slici na kojoj je personifikacija sreće ispod koje je natpis: *Fortuna vitrea est cum maxime splend.* Na ovoj strani nema godine.

Marulićevih rukopisa nema u Arheološkom muzeju. Postoji, međutim, jedan rukopis koji sadrži dvije Markove pjesme i nekoliko posvećenih njemu. Riječ je o zbirci »Carmina« Franje Božičevića Natalisa koju je oko 1930. netko prepisao iz autografa u tadašnjem Gabinetto di lettura (sada u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu).¹⁴ Izvornik je bio nepotpun, a njegova zadnja četiri lista našao je C. Fisković 1950. upravo u ostavštini F. Carrare, nakon čega su predana Sveučilišnoj

¹⁰ Katalog M, br. 705, 706, 1267, 1269, 2001, 2240, 2673, 2674. Nabavu triju knjiga spominje N. Anzulović, *Postanak ...*, n. dj. (3), str. 165, 177.

¹¹ *Catalogus bibliothecae c.r. Musei archaeologici Spalati, Spalati 1898*, str. 115. Knjiga je bila kupljena 1892. Marulićeva djela su još na str. 103 i 114.

¹² Katalog izložbe u Papalićevoj palači u Splitu priredene od 8. do 22. X. 1950. godine prigodom petstogodišnjice rođenja Marka Marulića, Split 1950. Ne spominje ga ni N. Anzulović, *Postanak ...*, n. dj. (3), str. 165. Na izložbi 1950. bile su i druge Marulićeve knjige iz Muzeja. Vidi kat. br. 24, 30, 37, 42, 55, 56, 60. Šest Marulićevih knjiga bilo je posuđeno za izložbu 1992. (kat. br. 53, 65, 71, 76, 89, 101).

¹³ N. Bezić-Božanić, *Prilog poznavanju umjetničkog uveza Marulićevih knjiga u Splitu, Colloquia Maruliana I, Split 1992*, str. 135.

¹⁴ A. Zaninović, *Sarkofag kćerke dalmatinskog proveditura Ivana Diedo, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku LI/1930-1934, Split 1940*, str. 205. Prijepis ima 189 str. uključujući napomenu prepisivača i sadržaj. Na početku je priložena bilješka Dujma Sava od 16. X. 1930. kojom potvrđuje da mu je don F. Bulić vratio Božičevićevu zbirku, vlasništvo Gabinetta.

knjižnici radi kompletiranja Božičevićeve zbirke.¹⁵ Ova dopuna je važna jer sadrži više stihova posvećenih Maruliću.¹⁶

Jedan drugi prijepis iz Muzeja mnogo je zanimljiviji jer se dugo smatralo da je to prvo i jedino sačuvano pjevanje Marulićeve »Davidijade«. Muzeju ga je darovao J. Aranza, a objavio Šrepel 1904.¹⁷ U novije vrijeme utvrđeno je da njegov autor nije Marulić nego engleski pisac Abraham Cowley (1618-1667) i da je to »prijepis Cowleyeva latinskog prijevoda vlastite 'Davideide', izrađen na temelju posmrtnog izdanja Cowleyevih latinskih pjesama iz god. 1668«.¹⁸

Isto tako Muzej nema ni knjiga iz Marulićeve biblioteke. U katalogu obljentničke izložbe 1950. pogrešno je navedeno da su četiri inkunabule iz Muzeja pripadale slavnom pjesniku.¹⁹

Za poznavanje Marulićevog opusa pažnju zavređuju podaci koje je o njemu sakupio Julije Bajamonti. U svom rukopisu »Memorie della città di Spalatro in Dalmazia« Bajamonti donosi popis pjesnikovih djela prema Božičeviću i navodi ona koja je on vidio.²⁰ I u ovom slučaju susrećemo Carraru jer je taj rukopis nađen u njegovoj ostavštini.²¹ Još su važnije Bajamontijeve bibliografske bilješke o Marulićevim djelima jer spominje njegovu još uvijek nepoznatu pohvalu sv. Jeronimu i zbirku hrvatskih pjesama.²²

U arhivu Muzeja ima još građe koja se odnosi na oca hrvatske književnosti. To su spisi o pripremama za izradu i postavljanje Meštrovićevog spomenika Maruliću u Splitu te o pjesnikovom grobu i portretu.²³

¹⁵ C. Fisković, Pjesma o Marku Marulu Pečeniću, Hrvatsko kolo 2, Zagreb 1950, str. 263-267. Isti, Baština starih hrvatskih pisaca, Split 1978, str. 88-89.

¹⁶ M. Marković, Pesme Franja Božičevića Natalisa, Beograd 1958. Prijepis iz Muzeja spominje na str. 1, ali ga datira oko 1923.

¹⁷ Katalog M, br. 2422. M. Šrepel, Prvo pjevanje Davideide, Građa za povijest književnosti hrvatske 4, Zagreb 1904, str. 186-215. N. Anzulović, Postanak ..., n. dj. (3), str. 177. Ista, Arhivska ..., n. dj. (3), str. 225. Na početku sveščica je Bulićeva bilješka: »Conte Alberti (u Maslinici) predao je god. ... ovaj rukopis prof. J. Aranzi, da ga izruči Direktor arheol. Muzeja u Splitu D Fr. Buliću za muzejalnu Biblioteku.«

¹⁸ B. Glavičić, Podrijetlo splitskog ulomka »Davidijade«, Forum, Zagreb 1979, knj. XXXVII, br. 3, str. 415.

¹⁹ Katalog ..., n. dj. (12), kat. br. 92. 101, 104, 110. H. Morović, Povijest biblioteka u gradu Splitu, Zagreb 1971, str. 80-82.

²⁰ I. Milčetić, Dr. Julije Bajamonti i njegova djela, Rad JAZU 192, Zagreb 1912, str. 155-156. D. Berić, Bibliografske bilješke Julija Bajamontija o djelima Marka Marulića, Vjesnik bibliotekara Hrvatske 4, Zagreb 1951, str. 289-291. J. Bajamonti, Zapisi o gradu Splitu, Split 1975, str. 139-141.

²¹ Katalog M, br. 1855. N. Anzulović, Postanak ..., n. dj. (3), str. 155. I. Milčetić, n. dj. (20), str. 153. J. Bajamonti, n. dj. (20), str. 86.

²² I. Milčetić, n. dj. (20), str. 129-130. D. Berić, n. dj. (20) str. 292.

²³ A. Duplančić, Podizanje spomenika Marku Maruliću, Mogućnosti 10-11, Split 1983, str. 870-880. Druge dvije teme bit će obrađene posebno. Za točno ubiciranje Marulićevog groba vidi A. Duplančić, Nekadašnje groblje kod splitskih konventualaca,

»Arheološka« veza između Muzeja i Marulića ogleda se u atriju zgrade gdje je izloženo pet rimskih natpisa iz nekadašnje Papalićeve zbirke koju je opisao Marulić, a objavio Ivan Lucić 1673. Ispod njih je pano s fotografijama Marulićevog rukopisa i Lucićeve knjige te njihovim portretima. Postavljanjem tih natpisa i fotografija željelo se naglasiti kontinuitet zanimanja za starine na ovom prostoru pri čemu je i Marko Marulić dao svoj doprinos.²⁴

Muzej i pjesnika, odnosno njegovu obitelj, vezuje jedan kapitel s grbom Marulića koji je Bulić prenio iz Splita u vrt solinskog Tusculuma. Tu je ostao do 1971. kada je prenesen u Muzej grada Splita.²⁵

Marulić je bio prisutan i na stranicima muzejskog časopisa. U desetom godištu objavljen je sadržaj Božičevićeve zbirke,²⁶ a 1901. tiskan je Šegvićev članak o pjesniku u kojem je dao naglasak na njegov arheološki rad, a spominje i rukopis »Davidijade«. ²⁷ Taj spjev i Marulićeva oporuka spominju su u vezi s građom za Farlatijev »Illyricum sacrum« 1904.²⁸ dok se Marulićev opis Dioklecijanove palače citira u svesku za 1912.²⁹ Najznačajniji članak je ipak onaj Zaninovićev iz 1926. u kojem objavljuje Marulićevu pjesmu »Tužen'je grada Hjeropolima« i donosi dio predgovora iz njegovog opisa solinskih natpisa.³⁰

Kulturna baština 16, Split 1985, str. 47, 49, 50. Pjesnikov grob nalazio se ispred apside glavnog oltara i bio je usmjeren u pravcu sjever-jug.

²⁴ F. Bulić, Razvoj arheoloških istraživanja i nauka u Dalmaciji kroz zadnji milenij, Zbornik Matice hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva, Zagreb 1925, str. 97. Arheološki muzej u Splitu, vodič, Split 1973, str. 5. E. Marin, Arheološki muzej Split, vodič, Split 1991, str. 1. Isti, Lapidari dalmati: realizzazioni e progettazioni delle collezioni epigrafiche nella Croazia meridionale, Il museo epigrafico, Faenza 1984, str. 267-270; tu su objavljene pojedinačne fotografije svih pet natpisa. O važnosti Marulićevog arheološkog rada vidi E. Marin, Od antike do Marulića, (Marulićev rukopis o solinskim natpisima), Živa antika, Skoplje XXVII/1977, sv. 1, str. 205-217. Isti, Kasnoantički kontinuitet i renesansa u Dalmaciji (Marulićeva zbirka latinskih natpisa), Živa antika, Skoplje XXVIII/1978, sv. 1-2, str. 251-257.

²⁵ D. Kečkemet, Život Marka Marulića Splićanina, Split 1975, str. 24. C. Fisković, Baština ..., n. dj. (15), str. 81, 96, 120, 137-138. Položaj tog kapitela u vrtu Tusculuma vidi se na jednoj slici iz oko 1910. Don Frane Bulić, katalog izložbe, Split 1984, str. 116, na drugom stupu u sredini. Uvećana slika na ovitku knjige F. Bulić, Po ruševinama stare Salone, Split 1986, prilog Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku sv. 79.

²⁶ [J. Alačević], Francesco di Natale patrizio spalatino, Bullettino di archeologia e storia dalmata (dalje Bullettino) X, Spalato 1887, str. 66-70.

²⁷ K. Šegvić, Marco Marulo Pecinić (1450-1524.), Bullettino XXIV, Spalato 1901, prilog.

²⁸ J. Granić, Raccolta di manoscritti usati per l'opera dell'Illyricum sacrum ..., Bullettino XXVII, Spalato 1904, str. 179-180.

²⁹ F. Bulić, Ristauro del Vestibolo (Rotonda) del palazzo di Diocleziano a Spalato, Bullettino XXXV, Spalato 1912, str. 66-67.

³⁰ A. Zaninović, Marulićeva pjesma: Tužen'je grada Hjeropolima, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku XLVII-XLVIII/1924-1925, Split 1926, prilog. Najava tog članka tiskana je u listu Novo doba, Split 9. VII. 1925, god. VIII, br. 156, str. 3: »Marulićeva pjesma. Marulićeva pjesma 'Plač povrh grada Hieropolima' nije bila cjelovita. Onaj dio koji je manjkao, našao se potpun u biblioteci trogirskog Kaptola. Prigodom otkrića spomenika bit će ova pjesma tiskana.«

Na kraju ovog navođenja vezâ između Muzeja i Marulića treba reći da Muzej, svjestan značenja oca hrvatske književnosti za našu kulturu, novčano potpomaže objavljivanje njegovih sabranih djela u izdanju splitskog Književnog kruga.³¹

3.

Vratimo se sad na početak ovog članka ili još bolje u godinu 1846. Tada su objavljena tri, odnosno četiri teksta o Maruliću. Prvi je Luke Svilovića u listu »La Dalmazia«. ³² Slijedi članak Franje Carrare u »Danici horvatskoj, slavonskoj i dalmatinskoj«, ³³ koji je zatim izašao na talijanskom u njegovoj brošurici »Uomini illustri di Spalato», ³⁴ i na kraju Ante Kuzmanića u »Zori dalmatinskoj«. ³⁵

Budući da je Carrara podatke o Maruliću sročio lapidarno, potrebno je spomenuti njegove prethodnike, odnosno moguće izvore. To je najprije Lucićeva povijest Dalmacije iz 1666. i njegovi natpisi iz 1673, ³⁶ zatim Costantinijeva knjiga iz 1743, ³⁷ Marulićev životopis od F. Božićevića koji je objavio Farlati 1765, ³⁸ Appendinijeva knjiga o Dubrovniku iz 1803, ³⁹ Dumaneov popis znamenitih Splitskana objavljen od Ciccarellija 1811. ⁴⁰ i dvije Fabjanićeve knjižice iz 1843. i 1845. ⁴¹ Osim toga, Carrari su razne podatke slali njegovi prijatelji, a sigurno se koristio i nekim djelima koja ovdje nisu spomenuta.

Ako, poput Tomasovića, analiziramo Carrarin tekst o Maruliću, najprije ćemo se zaustaviti kod podatka da je pjesnik ostavio više od dvadeset djela. U građi za Marulićev životopis Carrara je popisao ova djela: 1. Institucija, 2. Evandelistar, 3. De imitatione, 4. Questiones utriusque testamenti, 5. Pedeset priča, 6. Život sv.

³¹ Usporedi popise sufinancijera i donatora-pretplatnika na kraju pojedinog sveska.

³² L. Svilović, Marco Marulo, La Dalmazia, Zara 1846, god. II, br. 2, str. 11-12; br. 3, str. 20-21; br. 4, str. 25-26; br. 5, str. 35-36.

³³ F. Carrara, Znameniti Spletjani, Danica horvatska, slavonska i dalmatinska, Zagreb 7. II. 1846, god. XII, br. 6, str. 22-23.

³⁴ F. Carrara, Uomini illustri di Spalato, Spalato 1846, str. 8-9. U Carrarinoj ostavštini sačuvan je koncept ovog teksta.

³⁵ A. Kuzmanić, Život Marka Marulića vlastelina Splitskoga, Zora dalmatinska, Zadar 19. X. 1846, god. III, br. 42, str. 331-334.

³⁶ I. Lucić, De regno Dalmatiae et Croatiae, Amstelaedami 1666. Isti, Inscriptiones Dalmaticae, Venetiis 1673.

³⁷ G. A. Costantini, Lettere critiche, giucose, morali e scientifiche II, Venezia 1743, str. 49-52; u izdanju iz 1748. koje ima Muzej na str. 51-53.

³⁸ D. Farlati, Illyricum sacrum III, Venetiis 1765, str. 433-435.

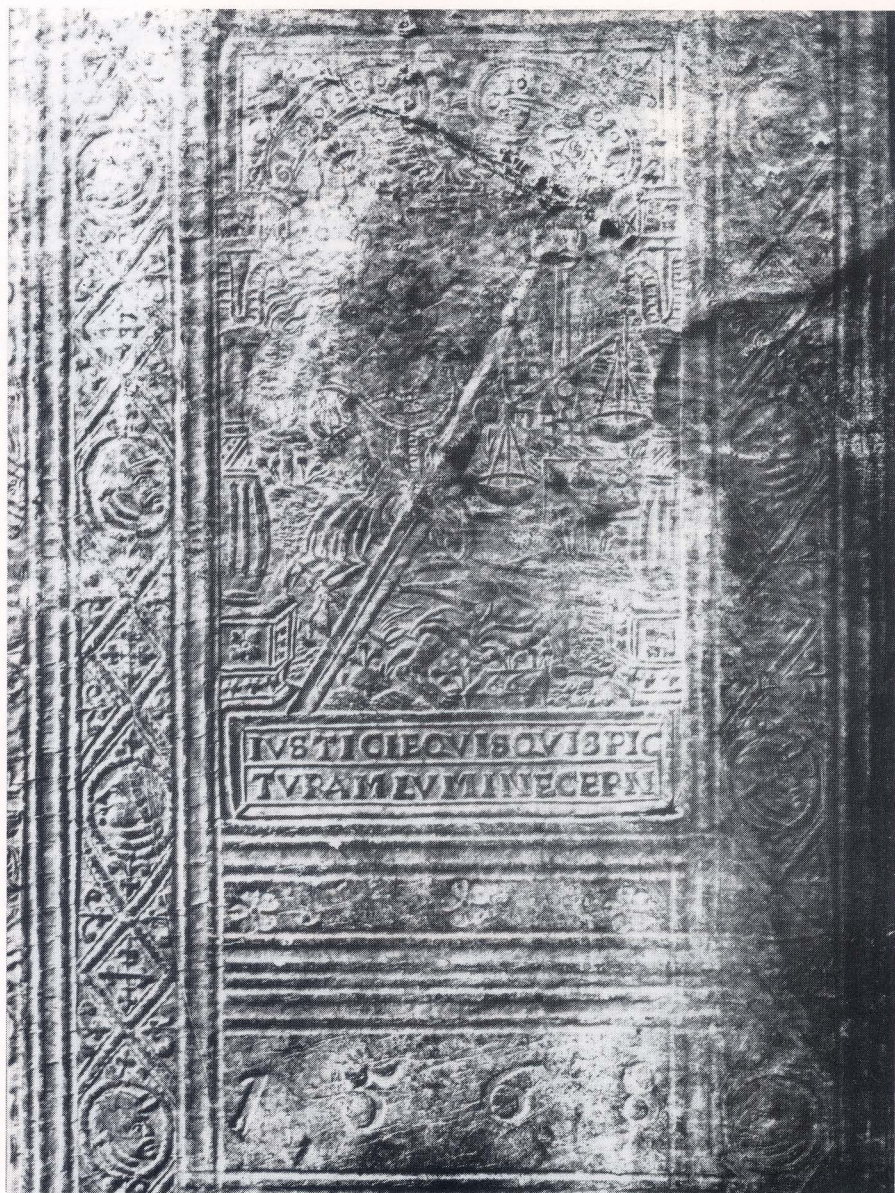
³⁹ F. M. Appendini, Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei II, Ragusa 1803, str. 251.

⁴⁰ A. Ciccarelli, Opuscoli riguardanti la storia degli uomini illustri di Spalato e di parecchi altri dalmati, Ragusa 1811, str. 23-25.

⁴¹ D. Fabjanić, Alcuni cenni sulle scienze e lettere dei secoli passati in Dalmazia, Venezia 1843, str. 17, 27. Isti, Memorie storico-letterarie di alcuni conventi della Dalmazia, Venezia 1845, str. 53-54.

*Uvez knjige Exempla virtutum et vitiorum, Basel 1555, prednja stranica.
Arheološki muzej Split. (Fotografije: Zvonimir Buljević)*

*Uvez knjige Exempla virtutum et vitiorum, Basel 1555, prednja stranica, detalj.
Arheološki muzej Split.*

*Uvez knjige Exempla virtutum et vitiorum, Basel 1555, stražnja stranica, detalj.
Arheološki muzej Split.*

*Uvez knjige Exempla virtutum et vitiorum, Basel 1555, stražnja stranica.
Arheološki muzej Split.*

Jeronima,⁴² 7. Tumačenja antičkih natpisa, 8. Ljetopis popa Dukljanina (Dalmatiae Regum lib. 1), 9. Psychologia de ratione animae humanae, 10. Davidijada, 11. Poematon libri 7, 12. O poniznosti, 13. De vicio avaritiae, 14. Starozavjetne ličnosti, 15. Pohvale Herkula, 16. O posljednjem sudu, 17. De pace Italiae, 18. Judita, 19. Ljetopis popa Dukljanina (Regum Dalmatiae et Croatiae gesta a Marco Maruli latinitate donata), 20. rasprava o domovini sv. Jeronima, 21. prijevod na latinski Petrarkine pjesme »Vergine bella«.⁴³

Za neka djela Carrara je dodao posebne bilješke. Iz njih se vidi da je znao za mletačka izdanja »Institucije« iz 1601. i 1610, za bazelsko iz 1513. i pariško iz 1586. iz kojih navodi neke rečenice iz predgovora i posvete. Dalje bilježi da je nepotpun primjerak »Institucije«, kojemu ne navodi mjesto i godinu objavljivanja, imao Ivan Capogrosso. Iz njega je prepisao pjesmu trogirskog arhiepiskopita Jeronima Macarellija. O »Evangelistaru« kaže da mu je konte Josip Cindro javio, vjerojatno na temelju Tiraboschijeve knjige, da se ovo Marulićevo djelo čitalo na katedrama u cijeloj Francuskoj.⁴⁴ Nakon toga Carrara opisuje mletačko izdanje iz 1516. uz napomenu da je ono vlasništvo opata Di Secca iz Hvara.

Carrari je bilo poznato da je »Imitacija« posvećena splitskom nadbiskupu Bernardu Zani, a iznosi sažetak posvete »Pedeset priča« Tomi Nigeru. Carrara piše i o »Davidijadi« koja je po riječima Dumanea, a na temelju govora Antonija Proculiana, stradala za vrijeme kuge. On dodaje da šest pjevanja ima konte Cindro dok cijeli spjev ima konte Ivan Alberti. Na posebnom listu zapisao je da rukopis s naslovom »Davideidos Liber 1« ima Ivan Alberti. Bio je neobjavljen i rijedak jer ga nitko drugi nije imao. Carrara je iz njega prepisao nekoliko stihova. Očito je da se radi o onom rukopisu koji se danas čuva u Muzeju.

U vezi s raspravom o domovini sv. Jeronima, Carrara je prepisao jednu rečenicu povjesničara Mattia Belia (1684-1749) u kojoj on ističe da je Marulić razložno dokazivao o svečevom rodnom kraju,⁴⁵ a s čime se složio i Carrara. Dalje je zapisao da su mnoge Marulićeve pjesme raspršene, spominje njegove epigrame koje donosi Dumaneo iz čijeg je djela prepisao epigram o Maruliću Nikole Albertija upućen Franji Božičeviću. Kao izvore za poznavanje Marulića Carrara je naveo Farlatija, Schwandtnera i Ciccarellija.

⁴² D. Novaković, Novi Marulić: Vita divi Hieronymi, Colloquia Maruliana III, Split 1994, str. 5-66.

⁴³ M. Tomasović, Marulićevi prijevodi Dantea i Petrarke, Čakavska rič 1, Split 1972, str. 1377-145. K. Kosor, Marija u stihovima Marka Marulića, Bogorodica u hrvatskom narodu, Zagreb 1978, str. 241-244. J. Mihojević, Bogorodica u stihovima hrvatskih latinista, Marulić 3, Zagreb 1992, str. 315-316.

⁴⁴ »Questa opera come m'ascrivvò il Co: Giuseppe Cindro, secondo (credo) il Tiraboschi, si leggeva nelle pubbliche Cattedre di tutta la Francia.«

⁴⁵ Scriptores rerum Hungaricarum, Dalmaticarum, Croaticarum et Sclavonicarum veteres ac genuini III, ed. J. G. Schwandtner, Vindobonae 1748, str. XXXVIII.

U nastavku članka o Maruliću Carrara kaže da je Ariosto zvao Marulića božanskim zbog njegovog uma. Na to se osvrnuo Kukuljević, a nedavno Tomasović, koji su dokazali da je riječ o Michieleu Marullu Tarconiati, a ne o našem Marku.⁴⁶ Sljedeća pohvala koju iznosi Carrara jest da je Marulić zvan drugom slavom Dalmacije poslije sv. Jeronima. Taj sud navodi već Marko Dumaneu (1628-1701) na temelju nekog djela Rafaela Levakovića (1597-1649),⁴⁷ a ponavljaju ga Jerolim Kavanjin (1643-1714)⁴⁸ i Giuseppe Antonio Costantini (1692-1772).⁴⁹ Dalje Carrara prenosi Eisengreinove riječi koji o Maruliću kaže sve najbolje. Carrara zapravo prevodi Dumaneov djelomičan citat iz knjige Wilhelma Eisengreina (1543-1584) koja je objavljena u Dillingenu 1565. On ju je napisao kao odgovor na djelo Matije Vlačića Ilirika »Catalogus testium veritatis qui ante nostram aetatem reclamarunt papae«, Basileae 1556. (II. izd. Argentinae 1562). Eisengrein u njoj spominje »Evandelistar« i »Instituciju«⁵⁰ iz čega se vidi upotreba Marulića u vjerskim raspravama XVI. st.

Prema Carrari, Marulićev »Evandelistar« služio je kao školski udžbenik u Francuskoj. Izvor ove tvrdnje je spomenuta njegova bilješka iz koje se vidi da ju je on dobio od Josipa Cindra, a vjerojatno na temelju povijesti talijanske književnosti Girolama Tiraboschija (1731-1794). Pokušao sam provjeriti taj podatak u Tiraboschijevom djelu, ali bez uspjeha jer se u njemu ne govori o Maruliću nego o Michieleu Marullu.⁵¹ Kako Marulića nema kod Tiraboschija, otpada pitanje je li Carrara znao za neko francusko izdanje »Evandelistara«, to više što o tome nema spomena u njegovim bilješkama. U nastavku Carrara kaže da je nedavno nađena Marulićeva »Davidijada« što je bilo povod za pitanje koji je to rukopis on poznao. Odgovor na to već je iznesen prigodom prepričavanja Carrarinih naknadnih bilježaka o Markovim djelima iz kojih je jasno da je riječ o rukopisu koji je objavio Šrepel 1901.

Pri kraju svoje natuknice o Maruliću, Carrara odbacuje Costantinijevu⁵² priču o Markovoj tragičnoj mladenačkoj zgodu. Protiv priče izjasnio se prethodno

⁴⁶ I. Kukuljević, Pjesme Marka Marulića, Zagreb 1869, str. LIII. M. Tomasović, n. dj. (1), str. 50.

⁴⁷ Vidi bilj. 40, str. 25.

⁴⁸ J. Kavanjin, Poviest vandelska ..., Zagreb 1913, str. 27, II-80: »Moj vlastelin Marul Marko, / druga slava Dalmatienska, / Splita grada sunce žarko«.

⁴⁹ Vidi bilj. 37, str. 53.

⁵⁰ W. Eisengrein, Catalogus testium veritatis locupletissimus omnium orthodoxae matris ecclesiae doctorum, Dilingae 1565, str. 197v.

⁵¹ G. Tiraboschi, Storia della letteratura italiana I-IX, Venezia 1795-1796. Navedeno djelo u splitskoj Sveučilišnoj knjižnici ima opći indeks (sv. IX) prema kojemu se u njemu ne spominje ni Marulić ni Split.

⁵² Carrara autorovo prezime navodi kao Pupieni, ali to je njegov pseudonim što se vidi s naslovne stranice izdanja iz 1748: »del conte Agostino Santi Pupieni o sia dell'avvocato Giuseppe Antonio Costantini«.

Fabjanić, a potom Svilović⁵³ nasuprot Kuzmaniću koji vjeruje u njenu istinitost.⁵⁴ Ovdje se nakratko možemo zadržati na Costantinijevim »Lettere critiche«. Njihov prvi svezak objavljen je 1743, a zbog velikog uspjeha uslijedila su nova izdanja tako da ih je do 1800. u samoj Veneciji bilo više od deset.⁵⁵ Za nas je sigurno najzanimljivije pitanje odakle Costantiniju građa za njegovu priču datiranu u Hvaru 25. VII. 1732. Sudeći po tekstu on je posjetio Split noliko dana prije i tu je doznao za Marulićevu zgodu. Costantini spominje koloturnik i upotrebljava njegov dalmatinski naziv paranak. Piše da ga je vidio u zbirci starina kod nekog gospodina u Splitu. Možda se iza toga krije član obitelji Capogrosso-Kavanjin jer je ona imala zbirku starina u kojoj je čuvan koloturnik vezan navodno uz Marulića.⁵⁶ Iz biografskih podataka o Costantiniju doznajemo pak da je 1710. bio u Maslinici na otoku Šolti kao gost Jurja Marchija iz Splita.⁵⁷ Je li tada posjetio i Split ne znamo, ali to pokazuje da je Costantini imao veze sa Splićanima i da je zaista mogao čuti neku priču o Maruliću.

Među Carrarinim bilješkama nalazi se jedan njegov zapis o koloturniku. Riječ je o kopiji pisma što ga je Ivanu Capogrossu u Sutivan uputio Padre Fedele da Zara (Nikola Busotti). U njemu Padre Fedele predlaže da se uz koloturnik stavi natpis:

Hinc Marcus Marulus sapiens evadere cepit:
O quam uncis variis gratia diva trahit!

Nakon rečenice o Costantiniju, Carrara navodi da je popis pjesnikovih djela objavio Fabricius. To je njemački bibliograf i filolog Johann Albert Fabricius (1668-1736),⁵⁸ a Carrara misli na njegovo višetomno djelo »Bibliotheca Latina mediae et infimae aetatis«. Tu su popisana⁵⁹ ova Marulićeva djela: 1. Ljetopis

⁵³ D. Fabjanić, *Memorie ...*, n. dj. (41), str. 54. L. Svilović, n. dj. (32), br. 5, str. 35-36.

⁵⁴ Vidi bilj. 35, str. 332.

⁵⁵ *Dizionario biografico degli italiani* 30, Roma 1984, str. 300-302. M. Infelise, *L'editoria veneziana nel '700*, Milano 1989, str. 195. Svilović se koristio izdanjem tiskanim u Veneciji 1768, Kuzmanić zna za mletačko izdanje iz 1744. dok Arheološki muzej ima primjerak iz 1748. koji je dobio 1903. od talijanskog konzula Leonarda Mordinija (katalog M, br. 2328). U trogirskoj biblioteci Fanfogna-Garagnin nalazi se 12. izdanje tiskano u Veneciji 1794. u 10 svezaka. Tu je priča o Maruliću u drugom svesku na str. 100-101. Neka izdanja ima i Znanstvena knjižnica u Zadru.

⁵⁶ D. Kečkemet, *Život Marka Marulića Splićanina*, Split 1975, str. 40-41; prijevod priče na str. 38-40.

⁵⁷ *Dizionario ...*, n. dj. (55), str. 300. Plemička obitelj Marchi je 1703. dobila dozvolu generalnog providura da u Maslinici sagradi dvorac. D. Božić-Bužančić, *Inventar arhiva obitelji Ivana Petra Marchija osnivača Ilirske akademije u Splitu*, Građa i prilozi za povijest Dalmacije 10, Split 1980, str. 85-86.

⁵⁸ *Enciclopedia italiana* XIV, Roma 1932, str. 703.

⁵⁹ Koristio sam se izdanjem tiskanim u Padovi 1754. (sv. V, str. 46) koji se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. Djelo je koristio već Šrepel 1901, ali na

popa Dukljanina, 2. rasprava o domovini sv. Jeronima (oba na temelju Lucićeva amsterdamskog izdanja iz 1666), 3. Evangelistar - Venecija 1516, Köln 1529, 1532, 4. Institucija - Venecija 1506, 1610, Pariz 1513, 5. O poniznosti i slavi Kristovoj - Venecija 1596, 6. Pedeset priča - Venecija bez godine. Fabricius također navodi da je »Institucija« bila prevedena na francuski, njemački, španjolski i pritom se poziva na Belijev leksikon, a zatim spominje njen prijevod na talijanski iz 1610. Zanimljiv je Fabriciusov podatak o pariškom izdanju »Institucije« iz 1513, a koje danas nije poznato iako ga spominje i H. Hurter.⁶⁰ Među Marulićevim djelima Fabricius navodi i »De imitatione Christi« koje nije poznato na latinskom iako ga je Marulić, čini se, napisao.⁶¹ Za razliku od latinske verzije poznat je Markov prijevod na hrvatski istoimenog djela Tome Kempenca.⁶²

Poslije Fabriciusove smrti njegova velika knjižnica je raspršena dok je njegovu zbirku rukopisa 1770. nabavilo Sveučilište u Kopenhagenu. Godine 1938. ona je prešla u Kraljevsku knjižnicu (Det Kongelige Bibliotek, Håndskriftafdelingen) odakle sam, tragajući za mogućim podacima o Maruliću, dobio kopiju njenog popisa.⁶³ U njemu, nažalost, nema Marulićevog imena.

Iza natuknice o pjesniku Marku Maruliću Carrara spominje franjevca Marka Marulića koji je 1636. u Veneciji objavio prikazanje »Navišćenje muke Isusa spasitelja našega«. ⁶⁴ Time je on ispravno odijelio dva imenjaka, za razliku od Appendinija i Fabjanića koji su ih povezali te pjesniku Maruliću pripisali »Navišćenje«. ⁶⁵

Carrara nije pisao o Maruliću samo 1846. u nizu životopisa poznatih Splićana nego i u druga dva rada. Tako 1844. u knjizi o splitskoj crkvi on se poziva na Marulićev prijevod Ljetopisa popa Dukljanina iz Lucića. Pritom navodi neke podatke koje ponavlja 1846. i izriče o Maruliću pomalo oštro mišljenje⁶⁶ u odnosu

temelju firentinskog izdanja iz 1858. M. Šrepel, O Maruliću, Rad JAZU 146, Zagreb 1901, str. 162, 166, 177.

⁶⁰ F. Šanjek, Marko Marulić i duhovna gibanja u doba Restauracije (16-17. stoljeće), Dani hvarskog kazališta: Marko Marulić, Split 1989, str. 68, 73.

⁶¹ Str. 46: »Habere separatim opus alterum ejusdem Maruli de Imitatione Christi idem Franciscus profitetur.« M. Šrepel, n. dj. (59), str. 161, 166. H. Morović, Marulićev prijevod glasovitog srednjovjekovnog djela De imitatione Christi, Čakavska rič 1, Split 1972, str. 188.

⁶² H. Morović, n. dj. (61), Čakavska rič 2, Split 1971, str. 79-115; br. 1, Split 1972, str. 155-191. M. Marulić, Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih, Split 1989.

⁶³ Arhiv Arheološkog muzeja - Split, 1993, br. 542; 1994, br. 40.

⁶⁴ F. Carrara, Znameniti ..., n. dj. (33), 14. II. 1846, br. 7, str. 27. Isti, n. dj. (34), str. 9. Kuzmanić je također odbacio mogućnost da je pjesnik »Judite« bio redovnik. A. Kuzmanić, n. dj. (35), str. 333-334. O franjevcu Maruliću vidi D. Berić, Sitni prilozi, Građa za povijest književnosti Hrvatske 24, Zagreb 1953, str. 297-299.

⁶⁵ Vidi bilj. 39 i 41.

⁶⁶ F. Carrara, Chiesa di Spalato un tempo salonitana, Trieste, 1844, str. 64-65, 103, 150; »Gli era grand'ingegno, non genio; più diligente che perspicace; grande in ciò solo che 'l sapere fe' sgabello a virtù. E da ciò gli venne il nome di Santo.«

na biografsku natuknicu u kojoj donosi Eisengreinove izuzetno pohvalne riječi. Carrara kaže da ima rodoslovlje obitelji Marulić u kojem uz Markovo ime stoji »Santo«. Nažalost, danas tog dokumenta nema u njegovoj ostavštini.

Marulić se ponovno opširnije javlja u Carrarinom pismu Društvu za jugoslavensku povjestnicu i starine u Zagrebu iz 1851. To je njegov odgovor na jedan upitnik Društva. Kada govori o spomenicima spominje zbirku obitelji Capogrosso u Sutivanu u kojoj se čuva koloturnik iz Costantinijeve knjige i objavljuje navedeni distih Padre Fedelea. U poglavlju o slikama Carrara kaže da nema Marulićevog portreta što je bitno za tradiciju o tobožnjem pjesnikovom portretu koji se čuvao u obitelji do potkraj prošlog stoljeća.⁶⁷ U odlomku posvećenom arhivima i bibliotekama zanimljiva je Carrarina izjava da ima »mal da ne sva djela Marka Marulića«. Šteta je da njegova knjižnica nije došla u Muzej⁶⁸ jer bi tako zbirka Marulićevih djela sigurno bila veća. Dio podataka o Maruliću, koje je već objavio, Carrara ponavlja kada navodi imena poznatih Splićana, a u predzadnjem odlomku kaže da Marulić počiva u crkvi sv. Frane na obali.⁶⁹

4.

Na početku je rečeno da se u Carrarinoj ostavštini nalaze tri Marulićeve biografije. Najstarija je prijepis Božićevićevog teksta, što se vidi već iz naslova, a po rukopisu se može zaključiti da je iz XVIII. st. Drugu je sastavio Josip Marcocchia 1844. i u njoj nema ništa novo jer je napisana uglavnom na temelju Božićevićevog životopisa. Treći rukopis više je građa za životopis, nije potpisan i nema datum. On je, međutim, važan jer navodi nekoliko djela u kojima se spominje Marulić.

Nepoznati sastavljač piše da je Marulić rođen u Splitu i da je živio oko 1530, a zatim donosi priču iz Costantinijeve knjige, kaže, prema izdanju iz 1743. Iako je taj dio teksta u navodnicima on se, međutim, razlikuje od tiskanog teksta jer se u njemu ne spominje Papalićevo prezime i koloturnik. Ove razlike postavljaju pitanje koje tek treba istražiti. Zatim kaže da je Marko završio studij u Padovi nakon čega se posvetio redovničkom životu. Marulićeva djela su razna i različite učenosti kako u prozi tako u stihu, iako je malo objavljenih pjesma, a ni njegova sva djela nisu tiskana. Pa ipak općenito su cijenjena. Sastavljaču su poznata ova djela: 1. Institucija - Köln 1530. (lijepo i jasno izd.), Venecija 1593. (osrednje izd.), 2. Evanđelistar - Venecija 1516. (lijepo izd., ali s gotičkim slovima), Köln 1532, 1556, Firenca 1571, 3. O poniznosti - Venecija 1519, 4. Pedeset priča -

⁶⁷ V. Rabadan, *Marula prilika u tvorenju baščinika*, Čakavska rič 1, Split 1972, str. 104.

⁶⁸ Jedan dio dospio je u splitsku Sveučilišnu knjižnicu. H. Morović, n. dj. (19), str. 186.

⁶⁹ F. Carrara, *Odgovor*, Arhiv za povjestnicu jugoslavensku II, Zagreb 1852, str. 327, 333, 334, 337, 338.

Venecija bez god., 5. Ljetopis popa Dukljanina - Frankfurt 1666, Beč 1748, 6. rasprava o sv. Jeronimu - Frankfurt 1666, 7. Pohvale Herkula - Venecija 1549. (lijepo izd. s kurzivnim slovima).

Nepoznati sastavljač još navodi da su Ljetopis popa Dukljanina i rasprava o domovini sv. Jeronima tiskani zajedno s »Institucijom«, prema Felleru, u Antwerpenu 1601, a prema Morériju 1610. François Xavier de Feller je autor biografskog leksikona kao što je i Louis Moréri (1643-1680) pisac »Le grand dictionnaire historique«. Ovdje je pogriješio već Feller,⁷⁰ a za njim i anonim. Naime, nije poznato nikakvo zajedničko izdanje Ljetopisa, rasprave o sv. Jeronimu i »Institucije«, niti to kaže Moréri koji spominje samo Marulićeva »Opera omnia«, ali pritom pogrešno navodi godinu 1610. Možda su anonima zavarale Morérijeve riječi da su »Institucija«, »Evangelistar« i »Pedeset priča« objavljeni u jednom svesku zajedno s drugim djelima.⁷¹

Moréri kao izvore navodi Gesnera i le Mirea. Konrad Gesner (1516-1565) u svojoj knjizi »Bibliotheca universalis« nabraja dva Marulićeva djela: 1. Evangelistar - Köln 1532, 2. Institucija - Basel 1513, Solingen 1540, kelnsko izdanje Petera Quentella bez navedene godine. Čini se da je Quentellovo izdanje »Institucije« ono iz 1531.⁷² Osim toga Gesner spominje da se na kraju »Institucije« nalazi pjesma »Carmen de doctrina«. Međutim, u natuknici o Maruliću potkrala mu se greška jer je našem Marku pripisao i epigrame Michielea Marulla uz napomenu da su objavljeni, ali da nisu baš dobri.⁷³ Ove podatke Gesner je ponovio i 1551.⁷⁴ Drugi Morérijev izvor je knjiga Auberta le Mirea (1573-1640) objavljena posthumno 1649. U njoj su uz Marulićevo ime popisani: 1. Institucija, 2. Evangelistar - Venecija 1516, 3. Pedeset priča - Venecija 1517. Na kraju le Mire kaže da su Marulićeva djela objavljena zajedno u Antwerpenu 1601.⁷⁵

Sastavljač životopisa zna samo za talijansko izdanje »O pohvalama Herkula« i nisu mu poznata na latinskom i drugim prijevodima. Pretpostavlja da se latinska verzija nalazi u antverpenskom izdanju Marulićevih djela.

Osim ovih tiskanih djela »čija je latinska elegancija veoma vrijedna« postoji, kaže anonim, jedan Marulićev rukopis u samostanu sv. Mihovila na Muranu koji zaslužuje da bude objavljen. Podatke o njemu on nalazi u djelu Giovannija Bene-

⁷⁰ F. X. Feller, Dictionnaire historique ou histoire abrégée des hommes qui se sont fait un nom par le génie ... VI, Paris-Lyon 1818, str. 202. Prvo talijansko izdanje ovog djela objavljeno je u Veneciji 1830-1836.

⁷¹ L. Moréri, Le grand dictionnaire historique ou mélange curieux de l'histoire sacrée et profane III, Amsterdam - La Haye 1702, str. 463.

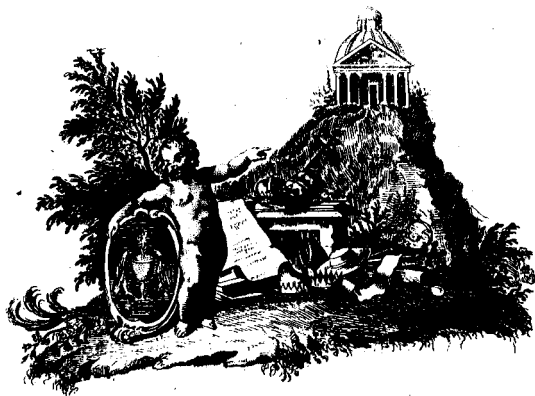
⁷² F. Leschinkohl, Marko Marulić u njemačkim knjižnicama, Colloquia Maruliana III, Split 1994, str. 115.

⁷³ K. Gesner, Bibliotheca universalis, Tiguri 1545, str. 495v.

⁷⁴ K. Gesner, Elenchus scriptorum omnium, veterum scilicet ac recentiorum, Basileae 1551, col. 719.

⁷⁵ A. le Mire, Bibliotheca ecclesiastica sive de scriptoribus ecclesiasticis, Antverpiae 1649, str. 9.

BIBLIOTHECA
CODICUM MANUSCRIPTORUM
MONASTERII
S. MICHAELIS VENETIARUM
PROPE MURIANUM
UNACUM
APPENDICE
LIBRORUM IMPRESSORUM SECVLI XV.
OPUS POSTHVMVM
JOHANNIS-BENEDICTI MITTARELLI
VENETI ABBATIS EX-GENERALIS
BENEDICTINO-CAMALDULENSIS.

V E N E T I I S ,
M D C C L X X I X .

EX TYPOGRAPHIA FENTIANA:
SUMPTIBUS PRÆFATI MONASTERII.

*G. B. Mitarelli, Bibliotheca codicum manuscriptorum monasterii S. Michaelis Venetiarum
prope Murianum (foto: Biblioteca nazionale Marciana, Venezia)*

vulnerint, per alios quam per Monachos possint uti &c. Extant etiam in Codice 626. In Codice ms. membranaceo monasterii nostri Classensis, qui continet exaratas huiusmodi B. Martini Constitutiones, ad litteram principem F. hoc est *Frater Martinus*, visitur depicta auro & variis coloribus ipsius beati viri effigies, quæ caput habet insulatum, mitra ramena depressa & curtissimi apicis, iuxta antiquorum consuetudinem.

MARTINUS pp. V. „ Deputatio Jo-
 „ hannis Abbatis S. Georgii-majoris Ve-
 „ netiarum, & Pauli Abbatis S. Michaelis
 „ de Muriano, ad elemosynas exi-
 „ gendas pro redemptione captivorum. „
 „ *Ext. in Cqd. 803. pag. 212.* Johannes
 „ Abbas S. Georgii erat ex familia Vene-
 „ tæ Patriæ de Michaelibus; Paulus autem
 „ Abbas S. Michaelis ex altera æque
 „ Patriæ gente Venetæ Veneria.

MARTULIBUS (de) Zaninus co-
 „ quus Hugonis de Piscalis de Parma.
 „ Repetiti recitata in scholis publicis
 „ Papiæ juris Imperatorii 1435. die jo-
 „ vis, quam pinguem & gulosam voca-
 „ mus die 24. februarii. „ *In Cod. 145.*
 „ *Ser. xv.* Huic repetitioni succedunt aliæ
 „ ejusdem farinae, nempe de laude artis po-
 „ pinariæ, recitata Papiæ in plateis magnis
 „ super curru triumphali; fermo magistran-
 „ di Zanini coqui &c.

MARULUS M. „ Ad Dominicum Pa-
 „ palem in Epigrammata Prifcorum Com-
 „ mentarius. „ *Ext. in Cod. 648.* In fi-
 „ ne: *Exscriptus fuit hic commentarius ex*
 „ *codice authentico existente apud D. Fran-*
 „ *ciscum Rarchelatum civem Tarvisinum.*
 „ Prima pars hujus Commentarii epigram-
 „ mata seu lapidarias inscriptiones veteres
 „ amplectitur Romanæ urbis & ceterarum
 „ civitatum. Secunda pars continet tantum
 „ Salonitanas. Epistolæ Maruli, quamvis
 „ aliquantulum prolixas placet exhibere, ex
 „ quibus intelligimus ipsum fuisse in re An-
 „ tiquaria peritissimum, unumque ex primis.

M. Maruli ad Dominicum Papalem in Epi-
 „ grammata Prifcorum Commentarius.

Quæ tu Antiquitatis miram in modum, Do-
 „ minicæ carissime, studiosius multa me de literis
 „ inscriptionibusque in marmore inculpsis rogare,
 „ & a me, quæ tunc occurrerant, audires, non-
 „ dum contentus petiisti, ut eadem illa in papy-
 „ ro plepius descripta tibi traderem. Quamquam
 „ ea res quidem, quæ ingenii, tum doctrinæ
 „ magis visibus impar videbatur, utpote conjecturis
 „ magis quam certis veri cognitione enodanda,
 „ suscepi tamen me, quod postulabas, facturum,
 „ ne quid esset, in quo aggrediendo efficiendoque
 „ industria ipsam tibi acta mecum propinquitate
 „ coniuncta, optimoque de me merito denegarem.
 „ *Cod. MSS.*

Deligere igitur pauca de multis curabo, quæ
 „ magis memorata digna videbantur; cuncta enim
 „ persequi, utiosi potius quam diligentis scriptoris
 „ esse puto. Plurima quippe ab aliis exscripta vi-
 „ di, in quibus Latine orationis venustas deside-
 „ rabatur, in Epitaphiis præsertim, quæ, ut cui-
 „ que libitum esset, a doctis præterit & indoctis de-
 „ scribi solebant. Mihi itaque proposuit esse, non-
 „ nisi probata exquisitaque decerpere, ut dignum
 „ tuis votis munusculum tibi offeram. Mutillata
 „ verba, singulareque literæ quid designent, osten-
 „ dere conabor. Quidquid præterea magis apta ex-
 „ positione indigebit, prout poterò, planum faci-
 „ am; denique nihil omittam inuentatum, dum
 „ tibi satisfacere cupio. Tametsi sciam non desu-
 „ ritæ, qui super eadem illa jam pene exesæ ob-
 „ scure vetustatis inopemta, quæ tibi, nunc in-
 „ stauratæ nova interpretatione aggredior, aliter
 „ atque aliter sentiant & enarrabunt. Nihil quidem
 „ id moror; libere profertur in medium, si quæ
 „ probabilis veritque similitudo invenerint. Neque
 „ pudebit me unquam, neque pigebit dicere, quod
 „ nesciam, sed ab illis dumtaxat, quos in docen-
 „ do, ut profint aliis, cura sollicitat, non quos
 „ alieni operis malignus livor torquet. Sincere
 „ simpliciterque cuncta dijudicanti, & quæ pro-
 „ piores vero sunt promenti gratias agam; invi-
 „ diis autem ingeone respondebo, scripta hæc, quæ
 „ ipsi cavillatur, tibi placuisse, cui scripta sunt,
 „ si modo placuerint. Tu vero inter legendum at-
 „ tendas velim, præsi illi viri, qui vana idolat-
 „ huc, non Deum verum colebant, quanti fecere
 „ vel animi vel corporis virtutem. Etenim, qui
 „ illa præditi erant, iis imagines dedicari, arcus
 „ columnæque erigi, sepulchra magnifice con-
 „ strui, elogiisque exornari mos erat, non simul
 „ cum vita defunctis gloria rerum gestarum inter-
 „ rirer, sed posteris etiam nota foret. Scias tamen
 „ illi illis procul dubio fuisse gloriosum, qui non
 „ gloriæ, sed virtuti studebant, hoc est, quibus
 „ curæ erat probos, modestos, constantes, pud-
 „ cos, simplices, iustos, & ex omni parte per-
 „ fectos consummatosque esse magis quam videri.
 „ Non est enim magni animi, & ad æternam
 „ tendentis salutem & gloriam ab hominibus, sed
 „ a Deo querere, non statui, non signis, non
 „ titulis delectari, quæ fragilia quidem & caduca
 „ sunt, sed cœlestia tantum, quorum nullus finis
 „ est, concupiscere. Trecentæ & sexaginta statuz
 „ Demetrio Phalareo Athenis postz olim fuisse
 „ memorantur, & ab istem, qui illas posuerant,
 „ non multo post fractæ atque contrite. Cajo Ma-
 „ rio Romæ omnibus vicis idem honos habitus,
 „ deinde in introitu Syllæ per ignominiam subla-
 „ tus, eversis simulachris, quæ ipsi Mario erecta
 „ erant. Quam ergo vani sunt, ne dicam stulti,
 „ qui eam expetunt gloriam, quam hominum
 „ conciliat favor, & rursus dissipat invidia. Pro-
 „ fecto nihil firmum esse potest, quod humane
 „ tantum opinionis laude celebretur, & non sit
 „ etiam iudicio comprobatur Divino. Nos igitur
 „ solum, quæ a Deo est, gloriam quæretes; sola
 „ enim perennis est & æterna, dicamusque Apo-
 „ stolo: Qui gloriatur, in Domino gloriatur, non
 „ enim, qui se ipsum commendat, ille probatus
 „ est, sed quem Deus commendat. De hoc satis.
 „ Nunc, quod proposui dicere, incipiamus. Jam
 „ primum ne te lateat, ista veterum Epi-
 „ grammata, quæ a me reponuntur, quo locorum
 „ adhuc extent, loci prius nomen referunt, dein-
 „ de succedent inscriptiones, inscriptionsque in-
 „ terpretamenta, non fortasse qualia debent, certe
 „ B b b

detta Mittarellija (1708-1777) o manuskriptima tog samostana.⁷⁶ Sastavljač je iz knjige prepisao Mittarellijeve komentare, ali ona zaslužuje veću pažnju.

Maruliću je u Mittarellijevoj knjizi posvećeno šest stupaca (748-753), a iz teksta se vidi da je muranski samostan imao dva Markova rukopisna djela. Prvo je njegov tumač antičkih natpisa »In epigrammata priscorum commentarius« koji se nalazio u kodeksu br. 648, s napomenom »Exscriptus fuit hic commentarius ex codice authentico existente apud D. Franciscum Burchelatium civem Tarvisinum«. Prvi dio zbirke sadrži natpise iz Rima, Italije i naših krajeva, a drugi natpise iz Salone.

Osim navođenja podrijetla rukopisa i njegovog sadržaja, Mittarelli donosi uvodnu Marulićevu poslanicu Dominiku Papaliću, zatim poslanicu koja prethodi solinskim natpisima i Marulićev zaključak koji se nalazi iza osamnaestog solinskog natpisa. Time se za 90 godina unatrag pomiče prvo objavljivanje dviju uvodnih poslanica, a za 97 godina objelodanjivanje zaglavka iz solinskih natpisa. Naime, oba uvodna teksta objavio je Kukuljević 1869,⁷⁷ potom je Ljubić 1876. tiskao poslanicu i zaključak iz solinskih natpisa⁷⁸ koje ponovno donosi Šrepel 1901.⁷⁹ Svi se oni, međutim, ponešto razlikuju. Šrepel se za svoj rad koristio rukopisom iz mletačke knjižnice sv. Marka (Lat. Class. XIV. Cod. 112. 99. 3) koji ima istu bilješku o nastanku tj. da je prepisan iz izvornog rukopisa u vlasništvu F. Burchelatija⁸⁰ što znači da je to kodeks iz muranskog samostana. Mittarelli navodi, na temelju Fabriciusa (sv. II, str. 397), da Jacob Spon u svom djelu »Miscellanea erudite antiquitatis«, Lyon 1685, hvali ovu neobjavljenu Marulićevo zbirku. Budući da nismo imali izdanje Fabriciusovog djela kojim se koristio Mittarelli, nismo uspjeli provjeriti ovaj podatak niti doći do Sponove knjige.⁸¹

Drugo Marulićevo rukopisno djelo koje popisuje Mittarelli jest njegov latinski prijevod Ljetopisa popa Dukljanina iz 1510. Ono se nalazilo u kodeksu br. 721 i bilo je popraćeno ovom bilješkom: »Tratto da un MS., che fù già di

⁷⁶ G. B. Mittarelli, *Bibliotheca codicum manuseriptorum monasterii S. Michaelis Venetiarum prope Murianum, Venetiis 1779.*

⁷⁷ I. Kukuljević, n. dj. (46), str. LXI-LXIV.

⁷⁸ *Inscriptiones latinae antiquae Salonis repertae a Marco Marulo Spalatensi collectae et illustratae*, Rad JAZU 36, Zagreb 1876, prilog, str. 84-85; Rad JAZU 37, Zagreb 1876, prilog, str. 96-97.

⁷⁹ M. Šrepel, n. dj. (59), str. 181-185. O rukopisma sa solinskim natpisima vidi E. Marin, *Od antike ...*, n. dj. (24), str. 205-217.

⁸⁰ M. Šrepel, n. dj. (59), str. 185.

⁸¹ Francuski putopisac, antikvar i arheolog Jacob Spon (1647-1685) kod nas je poznat prvenstveno zbog knjige u kojoj je opisao putovanje po Italiji, Dalmaciji, Grčkoj i Istoku 1675-1676. Prijevod dijela o Dalmaciji vidi u V. Gerersdorfer, *Dalmatinski gradovi i otoci u putopisu Jacoba Spona*, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, *Razdio filoloških znanosti* 25(15)/1985-1986, Zadar 1986, str. 245-256.

Francesco Melchiori di Oderzo«. Još jedan sličan primjerak kronike bio je u kodeksu br. 1116. Mittarelli napominje da su djelo već objavili Lucić i Schwandner.⁸² Vjerojatno su i ovi rukopisi dospjeli u Marcianu.⁸³

Mittarelli ističe Marulićevu učenost i pobožnost te navodi ova djela: 1. Evandelistar, 2. Institucija, 3. O poniznosti i slavi Kristovoj, 4. Pedeset priča, 5. De imitatione Christi, 6. rasprava o rodnom mjestu sv. Jeronima. Mjesto i godinu objavljivanja donosi samo za »De humilitate«, ali umjesto 1519. piše 1518. Kao Markovo djelo on je uvrstio i »De imitatione Christi« očito na temelju podatka iz Fabriciusa, na kojeg se poziva.

Na kraju Mittarelli naglašava da našeg Marka treba razlikovati od Michielea Marulla, da Marco Foscarini u svojoj povijesti mletačke književnosti na temelju Lucića spominje vatikanski rukopis br. 5249 o solinskim natpisima⁸⁴ i da je jednu zbirku solinskih natpisa objavio Zaccaria u dodatku drugog sveska Farlatijevog »Illyricum sacrum«.⁸⁵

Nakon citata iz Mittarellija nepoznati sastavljač bilježaka o Maruliću u Carrarinoj ostavštini donosi dva distiha iz knjige Fortuniusa Licetusa »Hieroglyptica sive antiqua schemata gemmarum anularium ...« (Patavii 1653, str. 13). Licetus uz njih spominje »pulchre Marulus in Epigrammate de Amore«, a naš anonim točno primjećuje da su ti stihovi dio pjesme Michielea Marulla »De amore«, br. LIX,⁸⁶ i da njihov autor nije Marulić. On, međutim, ističe i da je Marko »bio pjesnik i izvrstan elegijski pjesnik« kako to pokazuje njegova »Carmen de doctrina« tiskana u kelnskom izdanju »Institucije« iz 1530. i pjesma o Bogorodici objavljena na kraju »Evandelistara« u Veneciji 1516. (u tekstu pogrešno 1616)

Na kraju svojih veoma zanimljivih i za istraživanje poticajnih bilježaka o Maruliću, nepoznati sastavljač prepisuje sljedeću rečenicu talijanskog književnika Apostola Zena (1668-1750): »Attestano Angiolo Poliziano e Battista Pio, che alcuni fogli andarono in potere del nostro Pomponio (Leto - o. p.), venuti dall'Il-lirico, paese fertile di somiglianti rarità, come anche ricco di uomini letterati, e principalmente in quel tempo, quali furono i Cippici, i Maruli, i Becichemi, e altri.«⁸⁷ Pisac i profesor Pomponio Leto (1428-1497) bavio se također poviješću i arheologijom⁸⁸ pa bi navedena rečenica mogla ukazivati na vezu između njega i

⁸² Vidi bilj. 76, stup. 752.

⁸³ Jedan primjerak Marulićevog prijevoda Ljetopisa nalazio se u knjižnici samostana franjevac konventualaca sv. Uršule kraj Padove. G. Valentinelli, Specimen bibliographicum de Dalmatia et Argo Labeatum, Venetiis 1842, str. 33.

⁸⁴ M. Foscarini, Della letteratura veneziana, Padova 1752, str. 376. Isto, Venezia 1854, str. 399. Prema Foscariniju Marulićev rukopis pripadao je Mlečaninu Giambattisti Rannusiju.

⁸⁵ Vidi bilj. 76, stup. 753.

⁸⁶ M. Marullo, Carmina, Turici (Verona-Valdovega) 1951, str. 25-26.

⁸⁷ A. Zeno, Dissertazioni Vossiane II, Venezia 1753, str. 247. A. Kuzmanić, n. dj. (35), str. 333. D. Fabjanić, Alcuni ..., n. dj. (41), str. 17.

⁸⁸ Enciclopedia italiana XX, Roma 1933, str. 976.

Marulića. Zenu je pak bio poznat Marulićev rad o solinskim natpisima jer je posjedovao jedan njegov prijepis koji se danas čuva u Marciani (Lat. Class. XI. Cod. 67. 106. 7).⁸⁹

5.

Kada je riječ o Marulićevoj zbirci solinskih natpisa, treba upozoriti na do sada, čini se, neuočene prijepise tog djela. Oni se čuvaju među rukopisima zadarske Znanstvene knjižnice (sign. MS 1098/I) u svesku koji na početku ima bilješku: »Fratris Raphaelis Levakovitij Croatiae Archiepiscopi Acridoni De Lingua Illyrica et alia Collectanea«. Nalaze se na str. 341 do 397v. Dio je popraćen Marulićevim komentarima dok je dio bez njih. Navedeni prijepisi su iz početka XVIII. st., a njihov predložak je vatikanski kodeks br. 5249. Iza njih je (str. 399-400v) tekst pisma Tome Nigera Maruliću koji je objavljen 1512. kao uvod govoru nadbiskupa Bernarda Zane održanom na zasjedanju lateranskog koncila.⁹⁰ Uz pismo je napomena da je to prijepis iz Col. Ven. Conc. XIX. 698.

Na početku ovog sveska Marulić se najprije spominje među poznatim dalmatinskim piscima (str. 7), a zatim u vezi s njegovim prijevodom Ljetopisa popa Dukljanina (str. 7v). Autor bilješke kaže da Marulić nije uspio objaviti djelo o dalmatinskim kraljevima, koje je preveo na latinski, jer ga je u tome spriječila smrt, a da je njegov izvornik vidio kod Ivana Tomka Mrnavića.⁹¹ Je li to uistinu bio Marulićev autograf i gdje je on završio, za sada nije moguće utvrditi.

Zadnji je zapis među Carrarinim bilješkama o Maruliću dio nekog pisma čiji autor nije poznat. To je osvrt na dramu Federica Seismita Dode »Marco Marulo« koja je sredinom 1843. prikazivana u Zadru.⁹² Autoru pisma nije se svidjelo Dodino viđenje tragične priče o Maruliću i Papaliću tako da se razljutio i napustio predstavu prije njenog kraja. Drama se, kaže, nije svidjela ni Cattaniju ni Ivelliju, ali Dodi se ne može zaniijekati darovitost i sklonost tragičnim sadržajima.

Tragajući za vezama između Carrare i Marulića naišli smo na članak Agostina Brambille o slavnim Dalmatincima tiskan 1836. u zadarskom listu »Gazzetta di Zara«.⁹³ U njemu on govori i o Maruliću, ali to nije ništa drugo nego talijanski prijevod i preradba Dumaneovog teksta. Članak je ipak važan jer za deset godina unatrag pomiče pojavu pjesnikovog životopisa na stranicama novina.

⁸⁹ M. Šrepel, n. dj. (59), str. 181.

⁹⁰ Govori protiv Turaka, preveo i uredio Vedran Gligo, Split 1983, str. 97-100, 419-422. Primjerak Zaninog govora ima splitski Muzej.

⁹¹ »Marullus M.S. libelum vernaculo sermone Reges aliquot Dalmaticos continentem, latinum redditum morte praeventus non potuit evulgare cuius authographum mihi videre, et evolvere datum fuit apud Dominum Ioanem Tomcum Marnavicum, virum de Illyrica natione benemeritum.«

⁹² M. Tomasović, n. dj. (2), str. 118-119, 130. Critica, Gazzetta di Zara, Zara 2. VI. 1843, br. 44, str. 173-176. Osvrt je potpisan s »L'imparziale«. Ispravak za ovaj članak objavljen u br. 45, 6. VI. 1843, str. 180.

⁹³ A. Brambilla, Biografia d'illustri Dalmati, Illustri Spalatini, Gazzetta di Zara, Zara 13. V. 1836, br. 39, str. 153-154.

FOLLOWING THE TRACK OF CARRARA'S NOTES ON MARULIĆ

The article treats of some interesting data on Marko Marulić that may be found in the legacy of Franjo Carrara (1812-1854) now in the Archeological Museum at Split. The introductory part of the article is dedicated to the ties between Marulić and the Museum, starting with the fifteen copies of the poet's books kept in the section for the old books. They are:

- a) *De institutione* - Venice 1506, Venice 1563, Antwerp 1584, Venice 1597, Dillingen 1602
- b) *Evangelistarium* - Venice 1516, Basle 1519, Köln 1556
- c) *De humilitate et gloria Christi* - Venice 1519, Venice 1596
- d) *De laudibus Herculis* - Italian translation - Venice 1549

To the quoted list we should add the *De institutione* published in Basle, in 1555, in the book *Exempla virtutum et vitiorum, atque etiam aliarum rerum maxime memorabilium, futura lectori supra modum magnus thesaurus, historicws conscripta, per auctores qui in hac scriptorum classe, iudicio, doctrina et fide apud Graecos et Latinos praestantissimi habentur*. So far it has been retained that no copy under this title existed in Croatian libraries. The book contains works by different authors, including Marulić's paragon Valerius Maximus and Sabelico who drew on Marulić.

We should omit neither the *Quinquaginta parabola*e published in the 1556 Köln edition of the *Evangelistarium* nor the *Carmen de doctrina*, appearing at the end and the beginning of the *De institutiones* of 1506 and 1584 respectively. Of the books containing Marulić's major works and put out after Marulić's death, the Museum is in possession of a copy of the *De regno Dalmatiae et Croatiae* (Amsterdam 1666) by Ivan Lučić with Marulić's translation of the *Ljetopis popa Dukljanina* (*Priest Dukljanin's Chronicle*) and his treatise on St Jerome. The Museum also has Schwandtner's edition of Lucić's works, published in the third volume *Scriptores rerum Hungaricarum* (Vienna 1748). Also belonging to the same group are Lucić's *Inscriptiones Dalmaticae* (Venice 1673), with excerpt from Marulić's text on Salonitan inscriptions. Finally, the Museum has the book *Istumačenje pisnih Davidovih* (*A Translation of the Songs of David*) by Andrija Vitaljić, with his Croatian translation of Marulić's *Carmen de doctrina* (Venice 1703).

Following the track of Carrara's article on Marulić, published on the pages of the *Danica Ilirska* in 1846, and his brochure under the title *Uomini illustri di Spalato* of the same year, the author analyzed Carrara's sources and the annotations on Marulić from his legacy. Examining these, he came upon a long sequence of authors who treated of Marulić: Konrad Gesner - 1545 and 1551 (the years denotes the editions used), Wilhelm Eisengrein - 1565, Aubert le Mire - 1649, Fortunius Licetus - 1653, Louis Moréri - 1702, Marco Foscarini - 1752, Apostolo Zeno - 1753 - 1753, Johann Albert Fabricius - 1754, Giovanni Benedetto Mittarelli - 1779 and Francois Xavier de Feller - 1818.

Confronting the data appearing in the books by the mentioned authors, the author has discovered their mutual ties as well as the history of their common errors (the

mistaken years of publication of Marulić's works, the wrong attribution of the epigrams by Michiele Marullo to our Marulić). However, the fact that they mentioned Marulić in their books witnesses to his respectability and to the spread of the use of his works in 16th century religious debates. Of conspicuous importance for Marulić's bibliography is Mittarelli's book on the manuscripts of the monastery of S Michele in Murano, in which for the first time appeared three passages from Marulić's work *In epigrammata priscorum commentarius*.

In the end the author mentions the hitherto unknown the transcripts of Marulić's inscriptions from the start of the 18th century, preserved in the Scientific Library in Zadar. It also is pointed out that the earliest poet's biography published on the pages of a paper was the article by Agostino Brambilla that appeared in the *Gazzetta di Zara* in 1836.